

„Powiedz prawdę, do tego służysz”. Co pisali o Nowej Fali?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Ryszard Krynicki, *Język to dzikie mięso*, [w:] *Wiersze wybrane*, Kraków 2014, s. 75.
- Źródło: Stanisław Barańczak, *Wziąłem sobie do serca*, [w:] *Wiersze zebrane*, Warszawa 1992, s. 52–53.
- Źródło: Adam Zagajewski, *Epikur z mojej klatki schodowej*, [w:] *Wiersze wybrane*, Kraków 2005, s. 13.
- Źródło: Włodzimierz Bolecki, *Język jako świat przedstawiony: o wierszach Stanisława Barańczaka*, „*Pamiętnik Literacki*” 1985, nr LXXVI, s. 156–157.
- Źródło: Stanisław Barańczak, *Wypełnić czytelnym pismem*, [w:] *Korekta twarzy*, Poznań 1968, s. 12.

- Źródło: Stanisław Barańczak, *N.N. zaczyna zadawać sobie pytania*, [w:] *Sztuczne oddychanie*, Warszawa 1978, s. 11.
- Źródło: Zbigniew Jarosiński, *Pokolenie '68*, [w:] *Literatura lat 1945-1975*, Warszawa 2002, s. 122.
- Źródło: Stanisław Barańczak, *Parę przypuszczeń na temat poezji*, [w:] *Jednym tchem*, Warszawa 1970, s. 36.
- Źródło: Zbigniew Jarosiński, *Pokolenie '68*, [w:] *Literatura lat 1945-1975*, Warszawa 2002, s. 121.
- Źródło: Adam Zagajewski, *Prawda*, [w:] *Dzikie czereśnie*, Kraków 1992, s. 31.

„Powiedz prawdę, do tego służysz”. Co pisali o Nowej Fali?

Kolejka do sklepu w czasach PRL
Źródło: domena publiczna.

” Adam Zagajewski

Prawda

Wstań otwórz drzwi rozwiąż te sznury
wyplącz się z sieci nerwów
jesteś Jonaszem który trawi wieloryba
Odmów podania ręki temu człowiekowi
wyprostuj się osusz tampon języka
wyjdź z tego kokonu rozgarnij te błony
zaczerpnij najgłębsze warstwy powietrza
i powoli pamiętaj o regułach składni
powiedz prawdę do tego służysz w lewej ręce
trzymasz miłość a w prawej nienawiść

Źródło: Adam Zagajewski, *Prawda*, [w:] *Dzikię czereśnie*, Kraków 1992, s. 31.

– pisał w 1972 roku Adam Zagajewski, jeden z czołowych reprezentantów grupy poetów określanych mianem Nowej Fali. Młodzi, na co dzień mierząc się z trudami życia w komunistycznym państwie, doświadczając bólu istnienia w absurdalnej rzeczywistości Polski Ludowej, podstawowym celem swojej twórczości uczynili nakaz rzetelnego opisania świata. Pojawiające się w poezji nowofalowców brudne klatki schodowe, długie kolejki przed sklepami, ponure blokowiska, czy wyimki z codzienności stały się punktem wyjścia do opisania doświadczenia zbiorowego doby realnego socjalizmu.

Twoje cele

- Wskażesz najważniejsze cechy twórczości poetów należących do Nowej Fali.
- Poznasz wybrane teksty krytycznoliterackie dotyczące twórczości poetów Nowej Fali.
- Przeanalizujesz fragmenty utworów poetów Pokolenia '68, zwracając uwagę na ich tematykę oraz środki artystycznego wyrazu.
- Scharakteryzujesz obraz świata przedstawiony w wybranych utworach poetów Nowej Fali.

Przeczytaj

Pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku zaczęło się w Polsce odradzać zjawisko grup literackich, charakterystyczne dla literatury międzywojennej. To wtedy pojawiła się jedna z najbardziej oryginalnych formacji poetyckich, którą początkowo nazywano Nową Falą. Z czasem upowszechniło się jednak określenie Pokolenie '68. Zbigniew Jarosiński pisze, że w nowofalowcach:

” Zbigniew Jarosiński

Pokolenie '68

[...] dostrzeżono poetycką reprezentację tych roczników, które zrodzone w latach czterdziestych, wychowane w szkole PRL, przeżyły wydarzenia lat 1968–1969 jako najważniejszy swój wstrząs biograficzny. Byli oni zresztą taką reprezentacją również faktycznie: z tych bowiem roczników rekrutowali się w większości ich czytelnicy i w sposób wyjątkowo stanowczy identyfikowali się oni z rozumieniem świata, jakie wyrażali poeci Nowej Fali

Źródło: Zbigniew Jarosiński, *Pokolenie '68*, [w:] *Literatura lat 1945–1975*, Warszawa 2002, s. 121.

Program artystyczny Pokolenia '68 znalazł swoją wykładnię przede wszystkim w [krytycznych](#) esejach Stanisława Barańczaka *Nieufni i zadufani* (1971) oraz *Etyka i poetyka* (1979), książce autorstwa Juliana Kornhausera i Adama Zagajewskiego *Świat nie przedstawiony* (1974), a także w szkicach innych poetów należących do tej generacji: Ryszarda Krynickiego, Jacka Bierezina, Leszka Szarugi czy Krzysztofa Karaska. Często z Nową Falą łączona jest także twórczość poetki Ewy Lipskiej, choć ona sama w jednym z wywiadów zauważyła:

” Zbigniew Jarosiński

Pokolenie '68

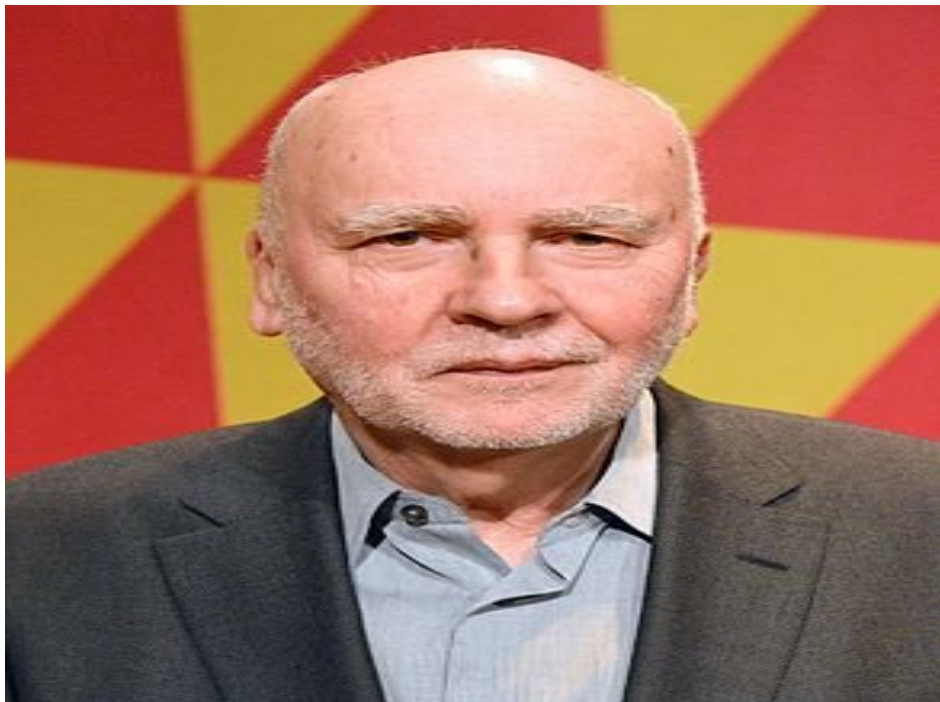
Nigdy do Nowej Fali nie należałam, z Nową Falą łączą mnie jedynie przyjaźnie, metryki urodzenia i historia.

Poeci Nowej Fali

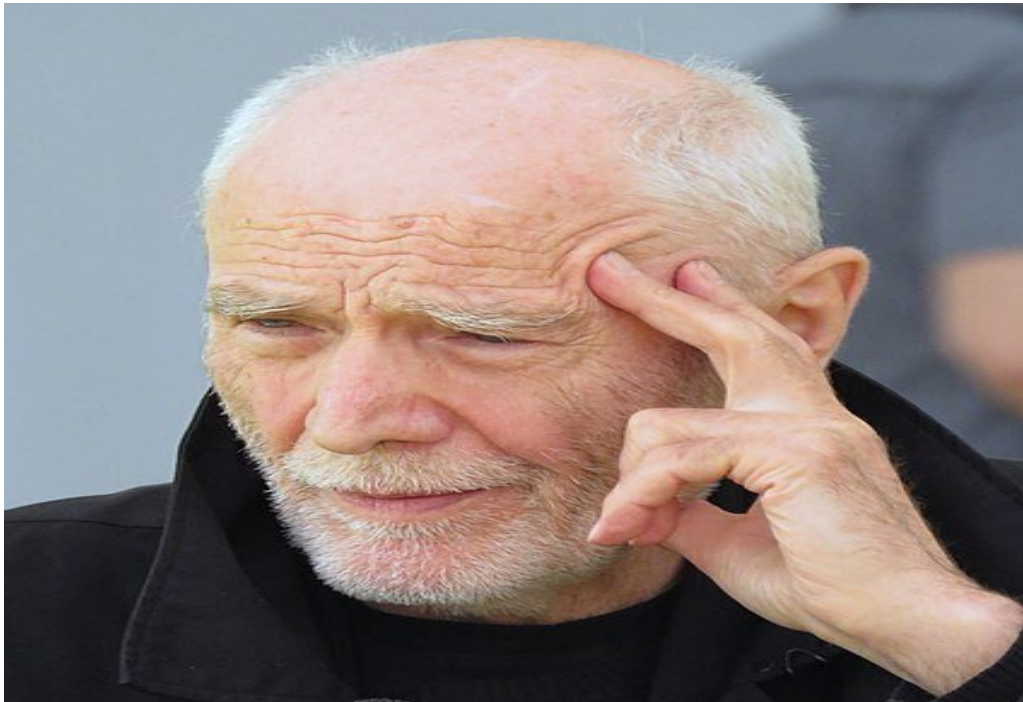
Stanisław Barańczak wraz z żoną Anną (1995)

Źródło: Mariusz Kubik, dostępny w internecie: pl.wikipedia.org, licencja: CC BY-SA 2.5.

Adam Zagajewski (2014)

Źródło: Frankie Fouganthin, dostępny w internecie: pl.wikipedia.org, licencja: CC BY-SA 4.0.

Ryszard Krynicki

Źródło: Mariusz Kubik, dostępny w internecie: pl.wikipedia.org, licencja: CC BY 4.0.

Krzysztof Karasek (2006)

Źródło: Mariusz Kubik, dostępny w internecie: pl.wikipedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Dla twórców nowofalowych poezja była dominującym rodzajem wypowiedzi. Postulowali podporządkowanie poetyki wytycznym realizmu oraz społecznej i artystycznej odwagi. Obiektem krytyki poetów należących do Pokolenia '68 stała się

obojętność wobec rzeczywistości, nieumiejętność jej przedstawiania. Artyści ci negowali [estetyzm](#), stylizatorstwo, puste metafory. Głosili potrzebę powrotu do konkretności oraz przeświadczenie, że poezja jest działaniem o sensie moralnym oraz światopoglądowym, a jej podstawowy cel to krytyczna przebudowa świadomości.

Najważniejszym hasłem swojej twórczości poeci Nowej Fali uczynili sformułowanie „mówić wprost” z perspektywy politycznej, społecznej i obyczajowej rzeczywistości, w której toczyło się ich życie. Poeta został zobowiązany do przyjęcia postawy interwencyjnej. Stanisław Barańczak pisał:

” Stanisław Barańczak

Parę przypuszczeń na temat poezji

Poezja powinna być nieufnością. Krytycyzmem. Demaskatorstwem. Powinna być tym wszystkim aż do chwili, gdy z Ziemi zniknie ostatnie kłamstwo, ostatnia [demagogia](#) i ostatni akt przemocy.

Źródło: Stanisław Barańczak, *Parę przypuszczeń na temat poezji*, [w:] *Jednym tchem*, Warszawa 1970, s. 36.

Badacze twórczości Pokolenia '68 zwracają uwagę na sugestywną kreację podmiotu lirycznego w utworach nowofalowców. Zbigniew Jarosiński tak go charakteryzuje:

” Zbigniew Jarosiński

Pokolenie '68

[...] w całości należy do współczesnej polskiej rzeczywistości: określony jest przez cechy osobowe, jakie wyodrębnia kwestionariusz statystyczny, obraca się w wyraźnie zarysowanej obywatelskiej scenerii życia i pośród powszechnych kłopotów codzienności, ze światem kontaktuje się za pośrednictwem gazety i telewizji. To konkretne tu i teraz ukazywało się w tej poezji jako jedyna realna przestrzeń duchowa współczesności, bo w niej dokonują się wszelkie ideowe wybory. Ale zarazem jako przestrzeń fantomów i zafałszowań – wypełniona stereotypami fabrykowanymi przez mass media, poddana ciśnieniu politycznej propagandy,

opierająca swój myślowy i obyczajowy łańd na zwyczajnym przywyknięciu do warunków realnego socjalizmu. Praktyka poetycka Pokolenia '68 wchodziła w uporczywy konflikt z tymi zafałszowaniami. Dążyła do wydobywania treści życia pod względem moralnym istotnych, jakie zostały pod nim ukryte, i do odnowienia obywatelskiej wrażliwości przez metodyczną niezgodę na stereotypy i metodyczne wmówienia.

Źródło: Zbigniew Jarosiński, *Pokolenie '68*, [w:] *Literatura lat 1945-1975*, Warszawa 2002, s. 122.

Poeci Nowej Fali za ważny element swojej poezji uznawali sam język. Chętnie wykorzystywali doświadczenia [poezji lingwistycznej](#). Stanisław Barańczak pytał w jednym z wierszy:

” Stanisław Barańczak

N.N. zaczyna zadawać sobie pytania

jak to się stało, żeśmy się zaczęli
w to bawić? w te igraszki słów? w te kalambury,
przejęzyczenia, odwrócenia sensu
w tę lingwistyczną poezję?

Źródło: Stanisław Barańczak, *N.N. zaczyna zadawać sobie pytania*, [w:] *Sztuczne oddychanie*, Warszawa 1978, s. 11.

Nie interesowały ich systemowe możliwości języka, ale realnie funkcjonujący w przestrzeni publicznej [socjolekt](#) - gazetowy, telewizyjny, plakatowy czy przemówieniowy. Wykorzystywali typowe konstrukcje, posługiwali się kliszami językowymi, aby ukazywać jaskrawą rozbieżność między ich sensem skonwencjonalizowanym a tym, co naprawdę oznaczają. Wielokrotnie wykorzystywali w swoich utworach popularną w okresie PRL-u zabawę polegającą na przypadkowym zestawianiu sformułowań zaczerpniętych z przemówień politycznych. Niezależnie od tego, w jaki sposób się je połączyło, sprawiały wrażenie autentycznych wystąpień. Wyraziste postawy ideowe i polityczne Nowej Fali sprawiły, że formacja stała się ważnym współtwórcą literatury niezależnej - po roku 1976 wielu należących do niej poetów znalazło się poza oficjalnym obiegiem, co wiązało się przede wszystkim z [kontestacją](#) kultury komunistycznej.

Słownik

estetyzm

(gr. *aisthêtikós* – postrzegany zmysłami) – skłonność do stosowania kryteriów wyłącznie bądź przede wszystkim estetycznych, np. w myśl hasła „sztuki dla sztuki”

demagog

(gr. *dêmagôgós* – przywódca ludu) – polityk, działacz głoszący hasła obliczone na łatwy efekt, poklask, schlebający masom, szafujący próżnymi obietnicami, budzący nieziszczalne nadzieje

Dziady Mickiewicza w reż. Kazimierza Dejmka

nowoczesna inscenizacja dramatu Mickiewicza wyreżyserowana przez Kazimierza Dejmka w 1967 roku. Spektakl został uznany przez władze komunistyczne za „antyradziecki”, co spowodowało zdjęcie go z afisza; w efekcie doszło do manifestacji studenckich, których uczestnicy wznosili patriotyczne i antyrządowe okrzyki (np. „niepodległość bez cenzury”)

kontestacja

(łac. *contestari* – powoływać świadków, świadczyć, protestować) – kwestionowanie czegoś, podawanie w wątpliwość, demonstrowanie, manifestowanie sprzeciwu, protestu

krytycyzm

(łac. *kritikós* – umiejący rozróżnić, sądzić, oceniać) – postawa poznawcza polegająca na kontroli prawdziwości każdego stwierdzenia, gotowości do analizy i sprawdzania własnych poglądów w świetle nowych faktów

lingwistyczna poezja

([wł. *lingua* – język) – poezja koncentrująca się na samym języku, traktowanym zarówno jako jedyne tworzywo, jak i jeden z ważnych wątków twórczości;

dokonywana w wierszu analiza semantycznej wartości języka, odbywająca się przede wszystkim poprzez użycie i przekształcenie metafory, miała za zadanie wskazanie wieloznaczności języka, wspomaganej zarówno przez obiektywne konteksty, jak i subiektywne okoliczności odbioru; wieloznaczność języka budziła z kolei postawę podejrzliwości wobec możliwych zafałszowań, jakie wynikają z potencjalnego nadmiaru znaczeń. Do najwybitniejszych przedstawicieli poezji lingwistycznej w Polsce zalicza się: Mirona Białoszewskiego, Tymoteusza Karpowicza, Zbigniewa Bieńkowskiego, Edwarda Balcerzana

realsocjalizm

(także: socrealizm, realizm socjalistyczny) - zrodzony w Związku Radzieckim proklamowany na Zjeździe Pisarzy Radzieckich w 1934 roku kierunek w sztuce, którego podstawowe założenia sformułowali teoretyk literatury Andriej Żdanow oraz pisarz Maksym Gorki; naczelną zasadą socrealizmu był ścisły związek dzieła z rzeczywistością, która jednak miała odbijać się w literaturze z uwzględnieniem partyjności (zgodności wyrażonego w dziele światopoglądu z linią partii), ideowości (wierności zasadom marksizmu-leninizmu) i ludowości (kreowania świata z perspektywy ludu pracującego miast i wsi); literatura realizmu socjalistycznego miała dodatkowo odznaczać się optymizmem, dydaktyzmem i typowością (przedstawienie typowego bohatera w typowych sytuacjach); rozwój socrealistycznej literatury w Polsce przypadał na lata 1949-1955; reguły realizmu socjalistycznego obowiązywały nie tylko w literaturze, ale także innych dziedzinach sztuki: filmie, malarstwie, rzeźbie czy muzyce

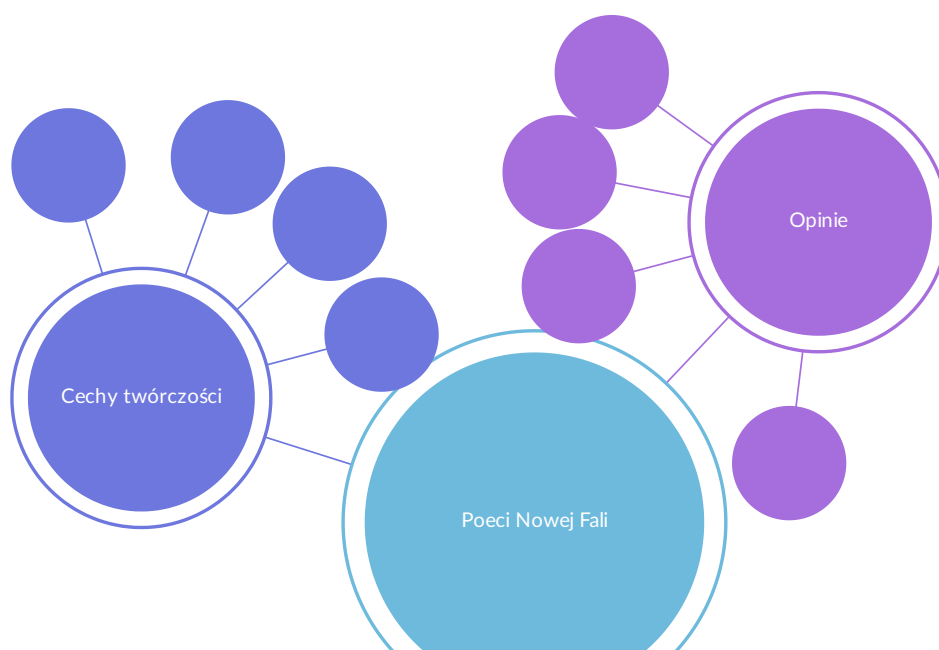
socjolekt

(łac. *socius* - uczestnik, towarzysz, sprzymierzeniec) - odmiana języka charakterystyczna dla jakiejś grupy społecznej

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się ze słuchowiskiem; dowiesz się z niego, co krytycy pisali o poetach nowofalowych. Stwórz mapę myśli, na której uwzględnisz cechy twórczości poetów tej generacji oraz kwestie, do jakich odwoływano się w opiniach na temat grupy.

Polecenie 2

Zastanów się, które nurty polskiej muzyki współczesnej nawiązują do poetyki Nowej Fali. Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do twórczości konkretnych artystów.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PyAEXaFmB>

Co pisali o Nowej Fali?

Włodzimierz Bolecki uważa, że źródeł twórczości Nowej Fali należy szukać przede wszystkim w historii strajków studenckich z marca 1968 roku, wzmocnionych dwa lata później wydarzeniami na Wybrzeżu, które zdefiniowały

podstawowe motywy, tematy oraz językowe inspiracje poszczególnych poetów tego kręgu. Historyczka literatury Lidia Burska opisywała te dramatyczne wydarzenia:

Lidia Burska

Awangarda i inne złudzenia

„Kiedy i jak zjawia się Pokolenie '68? Powszechnie wiadomo, że w czasie wieców, demonstracji i strajków studenckich w marcu 1968 roku. Marzec owego roku zaczął się jednak wyjątkowo wcześnie, bo już w styczniu, kiedy stało się jasne, że wskutek decyzji polityków Mickiewiczowskie *Dziady* w reżyserii Kazimierza Dejmka będą zdjęte z afisza. Trzydziestego stycznia grano ostatni spektakl. Studenci, którzy wówczas przyszli, by zademonstrować oburzenie z powodu cenzurowania kultury przez władzę, przerywali przedstawienie oklaskami i wznosili, według oficjalnych komunikatów „antypaństwowe okrzyki” („Mickiewicz bez cenzury”), a potem z transparentem „Żądamy dalszych przedstawień *Dziadów*” ruszyli pod pomnik Adama Mickiewicza, gdzie ów transparent złożyli. Manifestację zorganizowaną przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego i Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej rozpędziła milicja. Zatrzymano wówczas ponad 30 młodych ludzi [...]”.

[Lidia Burska, *Awangarda i inne złudzenia. O pokoleniu '68 w Polsce*, Gdańsk 2012, s. 59.]

Nowa Fala była pokoleniem literackim, w obrębie którego można wyróżnić kilka grup poetyckich. Niektórzy badacze (np. Małgorzata Szulc-Packalen) uważają, że nie należy traktować Nowej Fali jako grupy literackiej, ponieważ na jej obraz złożyły się różne grupy.

Artystyczny i ideowy program Nowej Fali stał się przyczyną fermentu w świadomości literackiej, stanowił podstawę dla licznych polemik. Tadeusz Nyczek uważa, że za najważniejszą swoją powinność nowofalowcy uważali rzetelne opisanie świata. Badacz tak charakteryzuje tę poezję:

Tadeusz Nyczek

Określona epoka. Nowa Fala 1968-1993. Antologia poezji

„Rzeczywistość realnego socjalizmu, dotąd temat zarezerwowany dla literatury raczej drugorzędnej, weszła w wiersze młodych poetów jako zobowiązanie etyczne niemal: należało mówić prawdę o wszystkim, co widać, co istnieje realnie w potocznym doświadczeniu. Dlatego tak wiele w tych wierszach szczegółów codziennego życia, zapisywanych sposobem niemal dokumentacyjnym.

Dziś po tylu latach, gdy rzeczywistość realsocjalizmu już [...] nie istnieje, niektóre z tych konkretów faktograficznych mogą być mało lub wręcz nieczytelne. Obecność cenzury, jak wiadomo, niejednokrotnie wymuszała używanie języka ezopowego, aluzyjnego. Któż, z wyjątkiem świadomych rzeczy analityków języka poetyckiego, doczytałby się dziś w takim wierszu Juliana Kornhausera *Jak zobaczysz tłum, wracaj szybko do domu* - ukrytych aluzji, np. do wkroczenia wojsk Układu Warszawskiego do Pragi w sierpniu 1968 roku? [...] Warto potrudzić się, choćby dla celów czysto poznawczych, próbując spoza zasłon języka ezopowego odczytać skomplikowane obrazy tamtej rzeczywistości. [...] Ilość i jakość informacji o otaczającym świecie zawarta w wierszach Nowej Fali starcza często za najlepsze dokumenty.

Warto zwrócić uwagę na raz po raz podnoszoną kwestię „podwójności świata” - albo podwójności widzenia tego świata. Tak jakby pod rzeczywistością daną bezpośrednio ktoś przemyślnie ukrył rzeczywistość inną, podejrzaną, dwuznaczną”.

[*Określona epoka. Nowa Fala 1968-1993. Antologia poezji*, wybrał, ułożył i skomentował T. Nyczek, Kraków 1995, s. 95-97.]

Stanisław Barańczak pisał:

Stanisław Barańczak

Określona epoka

„Żyjemy w określonej epoce (odchrząknięcie) i z tego

trzeba sobie, nieprawda, zdawać z całą jasnością.

Sprawę. Żyjemy w (bulgot

z karafki) określonej, nieprawda,

epoce, w epoce

ciągłych wysiłków na rzecz, w
epoce narastających i zaostrzających się i
tak dalej (siorbnięcie), nieprawda. Konfliktów.
Żyjemy w określonej e (brzęk odstawianej
szklanki) poce i ja bym tu podkreślił,
nakreślone perspektywy, wykreślane będą
zdania, które nie podkreślają dostatecznie, oraz
przekreślone zostaną, nieprawda, rachuby
(odkasznienie) tych którzy. Kto ma pytania? Nie widzę.
Skoro nie widzę, widzę, że będę wyrazicielem,
wyrażając z na zakończenie przeświadczenie, że
żyjemy w określonej epoce, taka
jest prawda, nieprawda,
i innej prawdy nie ma".

Epoka, którą Barańczak nazywa "określoną", paradoksalnie taka nie była - zacierały się w niej kontury sensu i bezsensu, prawdy i kłamstwa. Jerzy Kandziora, analizując wiersz, zwraca uwagę na obecność skarnawalizowanego ciała i fizjologii:

Jerzy Kandziora

Ocalony w gmachu wiersza. O poezji Stanisława Barańczaka

„Dukt przerywanych zdań, połykanych wyrazów, arbitralnych pauz, powtórzenia struktur składniowych i słów, jakby odbywały się z uszkodzonej płyty gramofonowej, wszystko to jest w mniejszym nawet stopniu rozbiorem języka oficjalnego, bardziej zaś obrazem ludzkiej niesprawności, nieporadności artykulacyjnej, cielesnej degradacji. [...] Wyłania się figura ludzka skrajnie niesprawna, nasuwająca skojarzenia ze starczą niemocą, powolnym zastyganiem czynności życiowych, co czyni tu starość alegorią zmierzchu systemu

politycznego jako całości. Tytuł *Określona epoka* przemienia ideologiczny frazes w autocharakterystykę, wiersz każe go odnieść do owej figury starego aparaczyka, będącego personifikacją umierającej epoki, określonej epoki.

[Jerzy Kandziora, *Ocalony w gmachu wiersza. O poezji Stanisława Barańczaka*, Warszawa 2007, s. 83.]

Wielu krytyków analizujących poezję Nowej Fali twierdzi, że elementem zapewniającym poczucie pokoleniowej wspólnoty było skupienie się na języku, który stał się głównym kontekstem poezji. Włodzimierz Bolecki zauważa, że zainteresowanie językiem miało co najmniej trzy różne znaczenia:

Włodzimierz Bolecki

Język jako świat przedstawiony: o wierszach Stanisława Barańczaka

„Po pierwsze – jako krytycy literatury współczesnej manifestowali swą niechęć do zastanych konwencji mowy lirycznej, w której zwalczali przede wszystkim symbolikę, abstrakcyjność i samowystarczalny estetyzm jako postawę poetycką. Po drugie słowo język i związane z nim rodziny wyrazów stały się głównym źródłem metafor i określeń zarówno w ich wierszach, jak i w ich publicystyce literackiej. Po trzecie wreszcie, mówiąc o języku, twórcy nowej fali podkreślali, że jest to dla młodej poezji najbliższy kontekst tematyczny – tak jak bywa nim malarstwo, muzyka, tematyka mitologiczna czy historyczna. W publicystyce, w mowie gazetowej, w polszczyźnie potocznej i urzędowej odkrywali główne źródło swych inspiracji poetyckich”.

[Włodzimierz Bolecki, *Język jako świat przedstawiony: o wierszach Stanisława Barańczaka*, [w:] *Pamiętnik Literacki* LXXVI, 1985, z. 3, s. 152.]

Publicystyczność i krytykanctwo to główne zarzuty wysuwane pod adresem Pokolenia '68 przez przeciwników tej poezji. Zbigniew Jerzyna podkreślał dodatkowo u poetów tej generacji brak świadomości artystycznej, który miał prowadzić do uproszczeń w zapisie rzeczywistości. Twórczość Barańczaka oceniał jako zadufaną, arbitralną, mentorską i nieuczciwą.

[Zbigniew Jerzyna, *Aktualne tendencje w poezji polskiej*, „*Poezja*” 1972, nr 10, s. 94.]

Z perspektywy czasu można jednak stwierdzić, że w krytycyzmie Pokolenia '68 zostało zawarte przede wszystkim pragnienie odbudowy moralnej perspektywy

widzenia świata. Człowiek - liryczny bohater tych wierszy nie tylko zostaje
wplątany w jakąś rzeczywistość społeczną, ale staje także przed uniwersalnymi
dramatami egzystencji.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zdecyduj, które informacje umieszczone w tabeli są prawdziwe (zaznacz P), a które – fałszywe (zaznacz F).

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Pojawienie się Nowej Fali było związane przede wszystkim z niepokojami społecznymi w Polsce lat sześćdziesiątych XX wieku.	P ☐	F ☐
Jednym z najważniejszych postulatów Pokolenia '68 była powinność uświadamiania czytelnikom, jak wyglądają metody manipulacji życiem społecznym za pomocą języka.	P ☐	F ☐
Poeci należący do Pokolenia '68 za swoją główną powinność uznawali wierność estetyzmowi.	P ☐	F ☐
Nową Falę uznaje się za formację przede wszystkim poetycką.	P ☐	F ☐
Nowa Fala wykorzystywała narzędzia i środki artystycznego wyrazu charakterystyczne dla poezji lingwistycznej w sposób odtwórczy.	P ☐	F ☐
Poeci Nowej Fali chętnie wykorzystywali w swoich utworach zwroty charakterystyczne dla języka prasowego, ankiet urzędowych czy pism oficjalnych.	P ☐	F ☐

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z wierszem Stanisława Barańczaka *Wypełnić czytelnym pismem*. Odnosząc się do fragmentów umieszczonych w tabeli, wyjaśnij, do czego posłużył poecie kwestionariusz ankiety.

” Stanisław Barańczak

Wypełnić czytelnym pismem

Urodzony? (tak, nie; niepotrzebne
skreślić); dlaczego „tak” ? (uzasadnić); gdzie
kiedy, po co, dla kogo żyje? z kim się styka
powierzchnią mózgu, z kim jest zbieżny
częstotliwością pulsu? krewni za granicą
skóry? (tak, nie); dlaczego
„nie”? (uzasadnić); czy się kontaktuje
z prądem krwi epoki? (tak, nie); czy pisuje listy do
samego siebie? (tak, nie); czy korzysta
z telefonu zaufania (tak,
nie); czy żywi
i czym żywi nieufność? skąd czerpie
środki utrzymania w ryzach
nieposłuszeństwa? czy jest
posiadaczem majątku
trwałego lęku? znajomość obcych
ciał i języków? order, odznaczenia,
piętna? stan cywilnej odwagi? czy zamierza
mieć dzieci (tak, nie); dlaczego
„nie”?

„gdzie / kiedy, po co, dla kogo żyje?”

--

„czy się kontaktuje / z prądem krwi epoki?
(tak, nie)”

„skąd czerpie / środki utrzymania w ryzach
/ nieposłuszeństwa? czy jest /
posiadaczem majątku / trwałego lęku?”

Źródło: Stanisław Barańczak, *Wypełnić czytelnym pismem*, [w:] *Korekta twarzy*, Poznań 1968, s. 12.

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z fragmentem tekstu krytycznego Włodzimierza Boleckiego *Język jako świat przedstawiony: o wierszach Stanisława Barańczaka*, dotyczącego poezji Stanisława Barańczaka. Uzupełnij tabelę, przenosząc znajdujące się pod nią sformułowania w odpowiednie miejsca.

” Włodzimierz Bolecki

Język jako świat przedstawiony: o wierszach Stanisława Barańczaka

W poezji Barańczaka wyróżnić [...] można co najmniej cztery grupy różnych wyrażen wierszotwórczych, które stały się osią konstrukcji składniowo-semantycznej poszczególnych utworów.

Pierwszą grupę stanowią wyrażenia frazeologiczne mowy propagandowej. [...] Drugą grupę stanowią wyrażenia frazeologiczne mowy urzędowej, które związane są z instytucjami życia publicznego. [...] Trzecią grupę stanowią frazeologiczne mowy potocznej, codziennej, konwersacyjnej, i to ona, a nie dwie pierwsze, jest w wierszach Barańczaka najliczniejsza i najbardziej reprezentowana. [...] A wreszcie czwartą grupę wyrażen wierszotwórczych stanowią słowa pojedyncze, nie połączone w związki frazeologiczne, a jednak wyraźnie nacechowane, bo będące wykładnikami rozpoznawalnych kontekstów społecznych.

Źródło: Włodzimierz Bolecki, *Język jako świat przedstawiony: o wierszach Stanisława Barańczaka*, „Pamiętnik Literacki” 1985, nr LXXVI, s. 156–157.

WYRAŻENIA FRAZEOLOGICZNE MOWY
PROPAGANDOWEJ

WYRAŻENIA FRAZEOLOGICZNE MOWY
URZĘDOWEJ

mieszkać

ankieta

mównica

wypełnić czytelnym pismem

postawić na jedną kartę

FRAZEOLIZMY MOWY POTOCZNEJ

POJEDYNCZE SŁOWA

protokół

to nie jest rozmowa na telefon

złożyć wieńce i wiązanki
kwiatów

określona epoka

co dziś rzucili

zbiorowy entuzjazm

plakat

nie

pan tu nie stał

dorsz drugiej świeżości

niepotrzebne skreślić

wyciągnąć właściwe wnioski
z wydarzeń

wyraz twarzy

całym sercem po stronie

usuwać usterki

mieć znormalizowany wymiar

przekrwione oczy

nigdy bym nie przepuścił

przejściowe ograniczenia

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z wierszem Adama Zagajewskiego *Epikur z mojej klatki schodowej*.

Wyjaśnij, na jakiej zasadzie podmiot liryczny łączy jednego ze swoich sąsiadów ze starożytnym filozofem. Odnieś się do założeń epikureizmu.

” Adam Zagajewski

Epikur z mojej klatki schodowej

Epikur z mojej klatki schodowej
po wieczorowym uniwersytecie
marksizmu-leninizmu
po skróconym kursie miłości
dwa razy dziennie wypuszcza na wolność
swoją teściową schorowaną staruszkę
która pluje starą czarną krwią
[...]

Wtedy on nastawia na nią radio
gdzie właśnie jest audycja
pełnym głosem o sprawach młodzieży
i myśli jeszcze jestem młody
moje życie otwiera się przede mną
jak zatoka morska w pełnym słońcu lata

Źródło: Adam Zagajewski, *Epikur z mojej klatki schodowej*, [w:] *Wiersze wybrane*, Kraków 2005, s. 13.

Tekst do ćwiczeń 5. i 6.

Stanisław Barańczak

” *Wziąłem sobie do serca*

Wziąłem sobie do serca te pięć litrów krwi,
która ucieka z niego, jakby chciała
przebić się poprzez cienkie tynki skóry,
lecz wraca wciąż tym samym torem
ze ślepego zaułka serdecznego palca;
przejąłem się na własność tą krwią, co chce zbiec,
odkąd złapałem pierwszy oddech
na gorącym uczynku
kradzieży
ze świata
i na próbie ucieczki;
musiałem wziąć na siebie kruche mury ciała.
Wbiłem sobie do głowy te pięć zmysłów, które
rysują wewnątrz czaszki
suchą igłą
dymem do dołu zawieszony pożar,
wzięty w dwa ognie oczu portret
wryty na gorąco na mózgowej korze;
wykuwałem na pamięć to zbielałe ostrze,
odkąd mi zaprzątnęły głowę
odwrócone płomienie,
co patrzą
mi z oczu
na walące się krokwie;
musiałem wziąć na siebie blask, swąd, żar i huk.
Wziąłem się w garść własnymi pięcioma palcami,
wziąłem w garść grudę gliny
ugniecioną
palcami wszystkich, którzy umierali,

padając nagle twarzą w glebę
i drąc w niej paznokciami ostatnią kryjówkę;
patrzę im wciąż na ręce – lepkie, lecz od potu –
odkąd tak mi się pali grunt
pod palcami, że z bólu
zaciskam
je w pięść
i tłukę nią w drzwi ziemi;
musiałem wziąć na siebie otwarcie tych drzwi.

Źródło: Stanisław Barańczak, *Wziąłem sobie do serca*, [w:] *Wiersze zebrane*, Warszawa 1992, s. 52–53.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj wiersz Stanisława Barańczaka *Wziąłem sobie do serca*. Zaznacz kolorem zielonym wszystkie frazeologizmy pojawiające się w wierszu.

 zielony

Wziąłem sobie do serca te pięć litrów krwi,
która ucieka z niego,
jakby chciała
przebić się poprzez cienkie tynki skóry,
lecz wraca wciąż tym samym torem
ze ślepego zaułka serdecznego palca;
przejąłem się na własność tą krwią, co chce zbiec,
odkąd złapałem pierwszy oddech
na gorącym uczynku
kradzieży
ze świata
i na próbie ucieczki;
musiałem wziąć na siebie kruche mury ciała.
Wbiłem sobie do głowy te pięć zmysłów, które
rysują wewnątrz czaszki
suchą igłą
dymem do dołu zawieszony pożar,
wzięty w dwa ognie oczu portret
wryty na gorąco na mózgowej korze;
wykuwałem na pamięć to zbiegłe ostrze,
odkąd mi zaprzątnęły głowę
odwrócone płomienie,
co patrzą
mi z oczu
na walące się krokwie;
musiałem wziąć na siebie blask, swąd, żar i huk.
Wziąłem się w garść własnymi pięcioma palcami,

wziąłem w garść grudę gliny
ugniecioną
palcami wszystkich, którzy umierali,
padając nagle twarzą w glebę
i drąc w niej paznokciami ostatnią kryjówkę;
patrzę im wciąż na ręce – lepkie, lecz od potu –
odkąd tak mi się pali grunt
pod palcami, że z bólu
zaciskam
je w pięść
i tłukę nią w drzwi ziemi;
musałem wziąć na siebie otwarcie tych drzwi.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij funkcję wykorzystanych przez Stanisława Barańczaka w wierszu *Wziąłem sobie do serca frazeologizmów*.

Tekst do ćwiczeń 7. i 8.

” Ryszard Krynicki

Język to dzikie mięso

Panu Zbigniewowi Herbertowi
i Panu Cogito

Język, to dzikie mięso, które rośnie w ranie,
w otwartej ranie ust, żywiących się skłamaną prawdą,
język, to obnażone serce, nagie ostrze,
które jest bezbronne, ten knebel, który dławi

powstania słów, to zwierzę osławiane
z ludzkimi zębami, to niehumanitarne, co rośnie w nas
i nas przerasta, ta czerwona flaga, którą wypluwamy
razem z krwią, to rozdwojone, co otacza, to
prawdziwe kłamstwo, które mamy,

to dziecko, które ucząc się prawdy, prawdziwie kłamie

Źródło: Ryszard Krynicki, *Język to dzikie mięso*, [w:] *Wiersze wybrane*, Kraków 2014, s. 75.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z wierszem Ryszarda Krynickiego *Język to dzikie mięso*. Zaznacz kolorem czerwonym sformułowania odnoszące się do języka jako narządu ciała (aspekt biologiczny), a kolorem niebieskim sformułowania dotyczące języka rozumianego jako mowa (aspekt komunikacyjny, psychiczny, etyczny).

 niebieski

 czerwony

Panu Zbigniewowi Herbertowi

i Panu Cogito

Język, to dzikie mięso, które rośnie w ranie,
w otwartej ranie ust, żywiących się skłamaną prawdą,
język, to obnażone serce, nagie ostrze,
które jest bezbronne, ten knebel, który dławi
powstania słów, to zwierzę osławiane
z ludzkimi zębami, to niehumanitarne, co rośnie w nas
i nas przerasta, ta czerwona flaga, którą wypluwamy
razem z krwią, to rozdwojone, co otacza, to
prawdziwe kłamstwo, które mamy,
to dziecko, które ucząc się prawdy, prawdziwie kłamie

Ćwiczenie 8

Wskaż w tekście wiersza Ryszarda Krynickiego *Język to dzikie mięso* paradoks oraz wyjaśnij jego znaczenie.

Paradoks

Znaczenie

Ćwiczenie 9

Odnosząc się do wiersza Ryszarda Krynickiego *Język to dzikie mięso*, wyjaśnij, jaki obraz języka wykreował poeta oraz jaką ta kreacja pełni funkcję. Nie cytuj.

Praca domowa

Wymień nazwy znanych ci pokoleń literackich oraz podaj nazwę wydarzenia, które można określić mianem ich „przeżycia pokoleniowego”.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: „Powiedz prawdę, do tego służysz”. Co pisali o Nowej Fali?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
- 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
3. korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
 - 3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;
 - 4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje cechy poetyki nowofalowej, odwołując się do kontekstu historycznego i historycznoliterackiego,
- interpretuje wiersze poetów Nowej Fali,
- analizuje teksty krytycznoliterackie dotyczące twórczości poetów Nowej Fali,
- charakteryzuje obraz świata przedstawiony w wybranych utworach poetów pokolenia '68.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Audiobook” oraz przeczytanie bloku tekstowego w e-materiale *„Powiedz prawdę, do tego służysz”. Co pisali o Nowej Fali?*

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom cele zajęć oraz wspólnie ustala z nimi kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji. Nauczyciel zadaje pytania:
W jakim okresie historii Polski powstała Nowa Fala? Kto należał do tej formacji poetyckiej? Jakie miała postulaty? Podczas dyskusji wstępnej uczniowie notują w zeszytach najważniejsze informacje dotyczące twórczości Pokolenia '68. Na zakończenie wstępnej fazy lekcji nauczyciel prosi, by uczniowie wykonali ćw. 1 z sekcji „Sprawdź się”. Następnie wspólnie weryfikują poprawność odpowiedzi.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie dzielą się na 4-osobowe zespoły, każdy zespół zostaje opatrzony cyfrą 1, 2 lub 3. Zespoły z jedynek wykonują ćw. 2 i 3; zespoły z dwójką wykonują ćw. 5 i 6, a zespoły z trójką – ćw. 7 i 9. Po upływie wyznaczonego czasu przedstawiają wyniki swojej pracy, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność.
2. Jeśli czas na to pozwoli, uczniowie wykonują indywidualnie ćw. 4 i 8 z sekcji „Sprawdź się”, a następnie sprawdzają w parach poprawność swoich odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”.

W dyskusji zamykającej lekcję nauczyciel wraca do postulatów Nowej Fali, prosząc, by charakteryzując je, uczniowie posłużyli się cytatami z tekstów omówionych podczas lekcji. Uzupełnia odpowiedzi uczniów.

Praca domowa:

1. Wymień nazwy znanych ci pokoleń literackich oraz podaj nazwę wydarzenia, które można określić mianem ich „przeżycia pokoleniowego”.

Materiały pomocnicze:

- Aleksandra Okopień-Sławińska, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*, Kraków 2001.
- Adam Sikora, *Nadal wracam. Portret Ryszarda Krynickiego*, Ninateka
- Julian Kornhauser, *Zapiski ze współczesności*, 2/5, Poeta, prozaik i krytyk literacki Julian Kornhauser wspomina Nową Falę lat 70. w polskiej poezji

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.